

«З ПРИСВЯТОЮ ЗАМОРДОВАНИМ ГОЛОДОМ...»

(віртуальна меморіальна екскурсія
до місць пам'яті жертв
Голодомору в Україні 1932-1933 рр.)

...Ой, жалобо, українська жалобо!
Та чому ж ти не маєш кінця?!
Перехрестимо жалібно лоба.
І — до смертного знову вінця...

А. Листопад

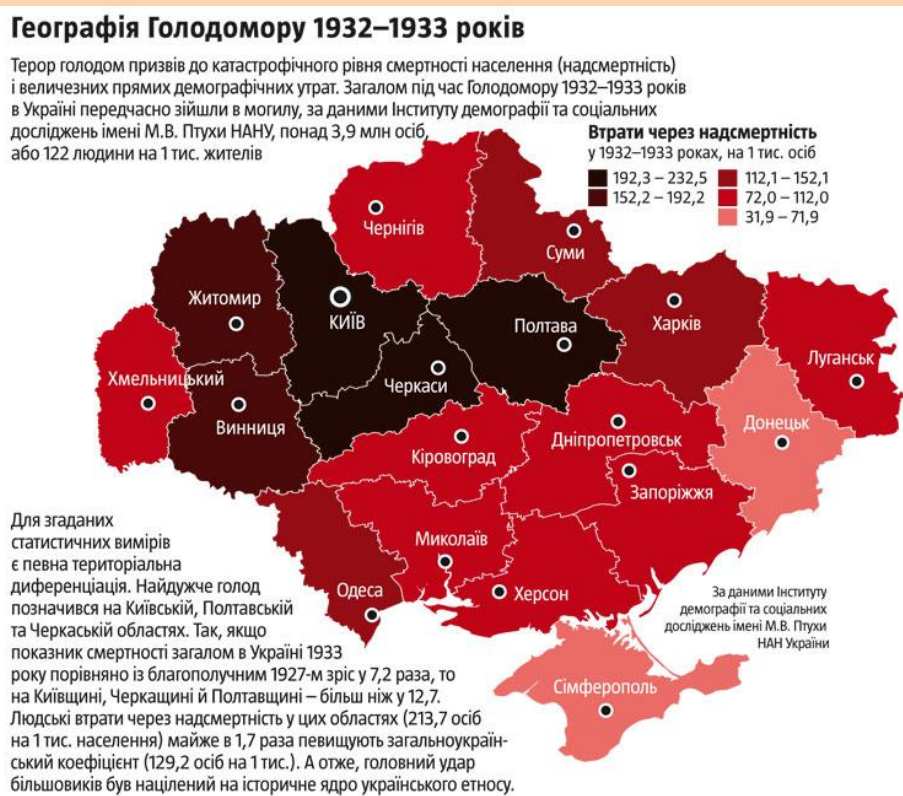
Пам'ять – нескінченна книга, в якій записано все: і життя людини, і життя країни. І сьогодні, через багато років, жахливо ступати болючими стежками страшної трагедії, яка сталася на благословенній землі квітучого українського краю.

Голодомор – не просто біль і рана. Це – чорна діра нашої історії, яка могла безповоротно поглинути не тільки Україну, але й будь-яку надію на життя.

З огляду на масштаби, жорстокість і цинізм здійснення Голодомору, історія сучасної Європи не має аналогів подібних злочинів. Чому це сталося і як, яким чином. Як сталося, що без стихії, без засухи, без іноземного нашестя стільки людських життів були приречені на смертні тортури. Осмислити нарешті: що ж з нами відбулося, пояснити собі і всьому білому світові. Досі не знаємо всього масштабу цієї трагедії та вже знаємо, що то було. Був голод штучно організований, був масовий сталінський геноцид, свідомо спрямований на винищення українського народу. Терор був розгорнутий планомірно і послідовно. Цей безпрецедентний за своїм катівським розмахом злочин сталінщини завдав Україні найтяжчих втрат, коштував нації мільйон людських життів. У пік Голодомору в Україні щодоби помирало 25 тисяч людей.

Здобуття Україною незалежності створило умови для поновлення історичної справедливості. В Україні Голодомор 1932–1933 років визнано геноцидом українського народу та встановлено День пам'яті жертв голодоморів (четверта субота листопада).

Історичний факт Голодомору 1932–1933 рр. в Україні на офіційному рівні визнали понад 70 країн світу, актом геноциду – 17 країн. Організація Об'єднаних Націй визнала Голодомор 1932–1933 рр. злочином проти людства. Європейський Парламент визнав Голодомор жахливим злочином проти народу України та людяності. Організація з безпеки і співробітництва в Європі вшанувала пам'ять жертв національної трагедії України 1932–1933 рр. та запропонувала всім Парламентам вжити заходів для визнання Голодомору.

Голодомор 1932-33 років – це наша спільна пам'ять, спільний біль, бо немає в Україні жодного роду, жодної сім'ї, яку б не зачепила ця трагедія. Мільйони наших родичів, односельців, земляків, замучених голодом – це не просто жертви несправедливості режиму. Це – винищені носії наших родинних традицій, духовних і моральних законів, традиційних цінностей. У 1932-33 роках Україна осиротіла на 7-10 мільйонів людей. Третина з них – діти.

Голодомор – злочин проти українського народу. Після десятиліть мовчання настав час говорити і увічнювати Пам'ять у Книгах, у бронзі і граніті.

Пам'ятники жертвам Голодомору в Україні 1932–1933 років встановлені у багатьох містах і селах України, а також за кордоном.

**Пам'ятник «Розірваний круг життя»,
Едмонтон (провінція Альберта, Канада)**

Це перший у світі пам'ятник жертвам Голодомору 1932-1933 років. Був відкритий 23 жовтня 1983 року з нагоди 50-х роковин Великого голоду за ініціативою громадян Канади, переважно українського походження. Його автор — монреальський скульптор Людмила Темертя, мати якої пережила Голодомор.

Він представляє собою скульптуру розірваного круга, на якому вигравійовані підняті вгору руки, що благають про порятунок. Напис гласить: *«На згадку про мільйони, що загинули від Голоду-геноциду, організованому в Україні Радянським режимом».*

Національний музей «Меморіал жертв Голодомору»,
меморіальний комплекс, Київ

Автором Меморіального комплексу є Народний художник України А. В. Гайдамака.

Музей складається з меморіальної частини (Свіча Пам'яті, скульптура дівчинки з колосками в руках на площі Пам'яті, Ангели при вході, алея «Чорних табличок», Калиновий гай) і Залу пам'яті, які фактично і виконують функцію музею.

У центрі площі розташовано скульптуру «Гірка пам'ять дитинства». П'ять пшеничних колосків у руках дівчинки — натяк на «Закон про п'ять колосків». Так селяни назвали постанову ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 року «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності», за якою колгоспне майно прирівнювалось до державного і оголошувалось недоторканим. Голодних селян, які збирали на полі залишені після жнив колоски, звинувачували у розкраданні державного майна і засуджували до розстрілу. По периметру композиції вигравіювані слова із вірша Т. Шевченка *«і мертвим, і живим, і ненародженим»*.

Меморіал розміщується на 2,2 га землі. Вхідний портал на територію прикрашають скульптури Ангелів скорботи — охоронців душ померлих у роки голодоморів. Головна алея — Рілля пам'яті, вимощена бруківкою, що імітує українські чорноземи. Вона веде до площі Жорна долі, по зовнішній частині якої, розташовано символічно розбиті кам'яні жорна.

Центральною частиною Меморіалу є Свіча Пам'яті. Свічу висотою понад 23 м оздоблено скляними хрестами різної величини, що символізують душі померлих з голоду: малі хрести — душі дітей, хрести більшого розміру — душі дорослих. З чотирьох сторін Свічі — встановлено чотири металеві чорні хрести, що нагадують тюремні ґрати. Вони служать натяком на трагічні сторінки історії, коли українці на початку ХХ століття намагалися відродити власну державу і їхні зусилля були зведені нанівець більшовицькою навалою та організованими голодоморами.

Перед Свічею Пам'яті розміщена архітектоніка «Жага до свободи» у вигляді бронзових фігур лелек, що вириваються з камінних лещат до свободи. Вони є символом відродження української державності.

Як і справжній храм, Меморіал містить вівтар, у ньому можна поставити свічки, вшановуючи пам'ять померлих родичів та інших жертв Голодомору, а будівлю Меморіалу обрамлюють стилізовані зображення хрестів, найважливіших символів християнства.

Курган скорботи. Пам'ятник жертвам Голодомору, Полтавська область

Перший в Україні пам'ятник жертвам Голодомору, розташований за 1 км від міста Лубни біля Спасо-Преображенського Мгарського монастиря. Відкритий 11 вересня 1993 року з приводу 60-річчя Голодомору 1932—1933 років.

Рукотворний Курган Скорботи насипано за козацьким звичаєм за ініціативи відомого українського письменника Олекси Коломійця. В центрі встановлено 15-метровий хрест з написом «Голодомор. 1932-1933».

На насипному кургані встановлено великий дзвін, що завершується хрестом. До нижнього краю дзвону прикріплені 30 малих дзвонів. На великому дзвоні напис: *«Голодомор-1933: коли відходить одна людина — з нею вмирає світ. Коли ж мільйони ідуть в прірву — тоді вмирає вже ціла галактика»*. Ліворуч меморіалу є ще один дзвін, встановлений при освяченні місця.

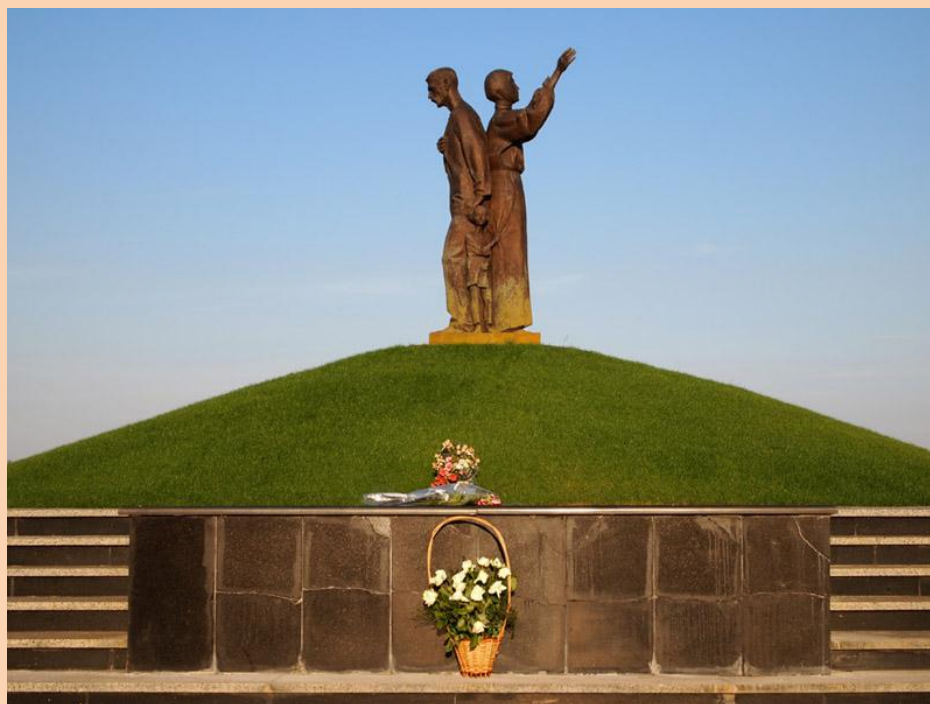
**Пам'ятник жертвам голодомору-геноциду та депортацій ХХ століття,
Львів**

**Пам'ятник жертвам голодомору та політичних репресій,
Кривий Ріг**

Меморіальний комплекс пам'яті Жертв Голодомору, Харків

Меморіальний комплекс розташований на підвищенні, яке добре проглядається, рухаючись автомобільною окружною дорогою довкола Харкова.

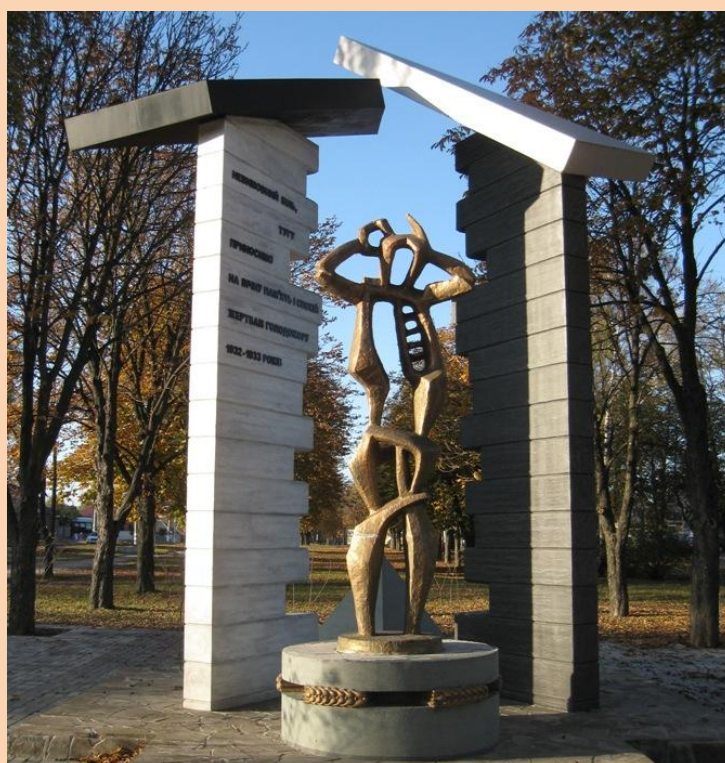
Комплекс складається з музею Голодомора, скульптурної композиції та зовнішніх інформаційних щитів зі світлинами жахів Голодомору й ксерокопіями документів, зокрема секретних наказів тодішнього керівництва СРСР.

Центральне місце комплексу посідає скульптурна композиція заввишки 6 метрів, відлита з бронзи і встановлена на насипному кургані заввишки 10 метрів. Автор скульптор Олександр Рідний постарався передати в бронзі трагічне проникливе втілення відчаю української родини, яка залишилася сама на сам зі смертельним лихом голодної смерті — батько ще продовжує опиратися біді й у розпачі дивиться на північ, а мати, втративши останню надію, здійсмає у молитві руки до неба, до них горнеться двійко змучених діток, шукаючи бодай якогось захисту.

Пам'ятник жертвам Голодомору 1932-1933 років, Вишгород

Пам'ятний знак Жертвам Голодомору, Суми

Пам'ятник жертвам Голодомору в Сумах являє собою образ традиційної української хати з трисхилою стріхою, від якої залишилося тільки дві стіни (паралельні стели) — біла, що є ознакою колишнього достатку та родючості, і чорна як символ злиднів і відчаю, що настали після Голодомору.

Посередині хати розташована бронзова людська постать — символічний силует жінки, яка схопилася руками за голову. Жорна з колосками, що лежать під ногами жінки — символічне втілення українського селянства та рясного врожаю, що був відібраний у селян. Піраміда на задньому плані символізує вічну пам'ять померлим у ті часи.

На одній з паралельних стел («білій стіні будинку») — напис *«Невимовний біль, тугу приносимо на вічну пам'ять і спокій жертвам Голодомору»*.

Меморіал «Скорботний ангел», Одеська область

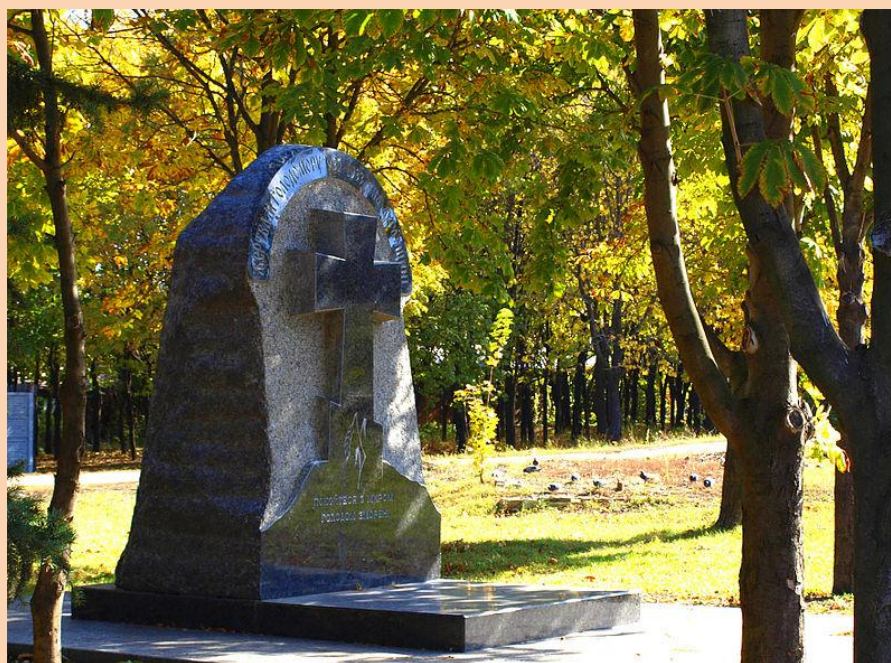

**Меморіальний комплексу жертвам Голодомору,
Хоружівка, Недригайлівський район Сумська область**

Меморіальний комплекс знаходиться в центрі села. Композиція складається з кам'яного перевернутого плуга, якому не судилося зорати поле 1933-го, з 40 невеличких хрестів, поблизу яких – плити з іменами жертв голодомору.

Монумент жертвам Голодомору 1932-1933 рр., Луганськ

Пам'ятник жертвам голодомору та політичних репресій, Ніжин

Пам'ятний знак Жертвам геноциду та політичних репресій було урочисто відкрито 20 листопада 2008 року. Чин освячення пам'ятного знаку звершив преосвященнійший єпископ Чернігівський і Ніжинський Іларіон, відбувся мітинг-реквієм пам'яті жертв Голодомору «Засвіти свічку».

Пам'ятник жертвам Голодомору, Малин Житомирська область

Пам'ятник жертвам Голодомору «Янгол, що плаче», Житомир

Пам'ятник зображує білу фігуру у повний зріст, її обличчя, закрито долонями. Вся статура ангелу в скорботі та жалю. Високу статую встановлено на постамент у вигляді півсфери. Біля підніжжя фігури напис: *«Світлій пам'яті жертв Голодомору»*.

Пам'ятний знак «Розіп'ятий хрест», Сєвєродонецьк Луганська область

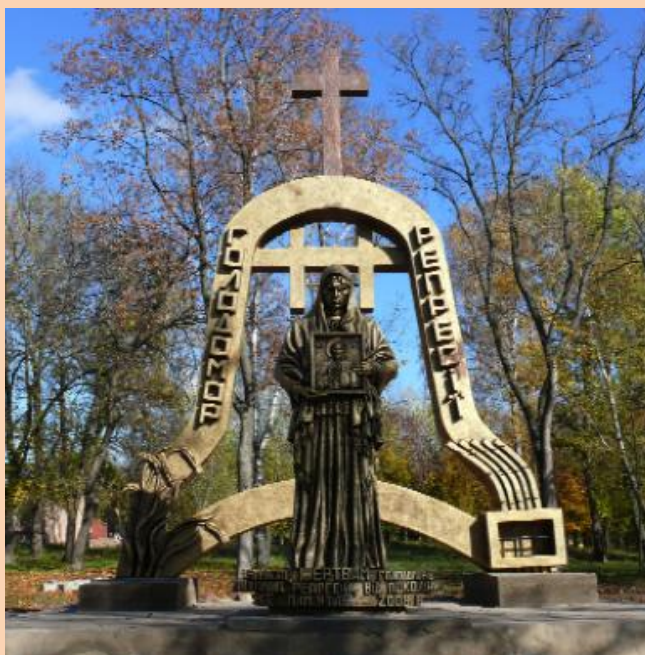
Більше ніж на сім метрів зметнувся у блакить неба православний хрест над каплицею, спорудженою в пам'ять про тих, чие життя обірвалось в трагічні 1932-1933 роки.

Пам'ятний знак жертвам голоду, Миколаїв

Меморіальний курган був створений у 1993 році до 60-ї річниці голодомору. Тоді на кургані було встановлено дубовий хрест, подарований організацією «Просвіта» Сокальського району Львівської області. Висота знаку – 15 м. Головна конструкція та хрест – із металу, терновий вінок – із алюмінію, дзвони – із бронзи. На меморіальній табличці викарбовано напис *«Жертвам голодомору 1932-1933 рр. на Миколаївщині»*.

Пам'ятний знак, м. Білопілля Сумська область

Пам'ятник виготовлений з бетону та кованої міді встановлено в парку ім. Шевченка, поблизу місця масового поховання.

Пам'ятний знак, м. Вінниця (центральный міський парк)

Скульптура дитини-янгота виготовлена з білого каменю-вапняка.
Автор – Володимир Оврах.

Пам'ятний знак, м. Конотоп Сумська область

Знак встановлено у листопаді 2008 року На постаменті із бутового каменю знаходиться бетонний пам'ятник, який всередині має отвір у формі дзвону з написом *«Жертвам голодомору 1932-1933 року від небайдужих нащадків»*.

Монумент «Замучені голодом», м. Ромни Сумська область

Споруджено 22 листопада 2008 року поблизу місця, куди звозили померлих у 1932-1933 роках, поблизу центрального кладовища. Пам'ятник являє собою фігури жінки та дитини. Автор проекту скульптор і художник Олексій Федько.

Пам'ятний знак, с. Костянтинівка Мелітопольський район
Запорізька область

Перший в районі пам'ятний знак жертвам Голодомору 1932-1933 рр. (представляв собою дерев'яний хрест) був встановлений ініціативною групою в селі Костянтинівка на цвинтарі влітку 1992 року, саме на місці поховання осіб, які загинули від Голодомору 1932-1933 рр. Згодом, в 2006 році, було прийняте рішення перевстановити на цьому ж місці пам'ятник жертвам Голодомору 1932-1933 рр. Пам'ятний знак представляє собою прямокутну стелу з прорізом всередині у вигляді хреста та зображенням скорботної жінки з написом «Жертвам Голодомору 1932-1933 років».

Меморіал жертвам тоталітаризму, Ізяслав Хмельницька область

Композиція складається із фігури жінки, яка стоїть на скульптурі із стилізованих людських рук. Поряд – гранітний хрест. Всередині пам'ятної каплички розміщується ще один хрест із дерева. Пам'ятник виготовлено із сплаву міді.

Пам'ятний знак жертвам голодомору, м. Вінніпег провінція Манітоба, Канада

Пам'ятний знак було споруджено 24 червня 1984 року. Монумент височіє поблизу будинку міської Ради м. Вінніпег. Автором монументу є відомий канадський скульптор українського походження Роман Коваль. Ініціатором встановлення пам'ятнику виступив Вінніпезький відділ Комітету українців Канади. Після спорудження пам'ятник було передано у власність міста Вінніпег.

Центральною фігурою монументу є постать матері з дитиною, яка виконана з бронзи. Висота монументу – 4,5 м. На базису монументу, який виконано з чорного граніту, розміщено три бронзові дошки, що містять пам'ятні написи українською, англійською та французькою мовами: *«Цей пам'ятник споруджено для відзначення 50-ліття голоду-геноциду в Україні в 1932-33 роках і для увічнення пам'яті понад 7000000 невинних жертв планово створеного голодомору советським урядом у Москві. Пам'ятаючи цю велику трагедію, ми переконані, що цей нелюдський вчинок ніколи не відійде в забуття, і це небувале страждання ніколи не повториться в історії людства»*. На монументі також викарбовано уривок з твору Шевченка:

І на оновленій землі
Врага не буде, супостата.
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.

Меморіал пам'яті жертв голодомору «Пшеничне поле», Вашингтон США

У 2006 році Конгрес США надав Уряду України дозвіл збудувати на федеральній землі Округу Колумбія пам'ятник жертвам Голодомору 1932-1933 років в Україні. Урочисте відкриття пам'ятника відбулось 7 листопада 2015 року. Меморіал встановлено в самому центрі Вашингтона, неподалік від Капітолію.

Автором монументу є архітектор Лариса Курилас. На пам'ятнику зображено поле пшениці і напис *«Голодомор 1932-1933. У пам'ять про мільйони невинних жертв штучного голоду в Україні, спланованого та вчиненого сталінським тоталітарним режимом»*.

На думку архітекторки, саме образ розкішного лану стиглої пшениці, є зрозумілим та близьким і для американців, і для українців.

Чотирьохтонний пам'ятник відливали в ливарні штату Пенсильванія Laran Bronze. Власники ливарні – батько і син – Лоуренси Велкери місяцями працювали над проектом у майстерні.

**Меморіал пам'яти жертв Голодомору-геноциду на Україні,
територія Українського Православного Центру
Канберра Австралія**

Пам'ятник жертвам Голодомору 1932-1933 років в Україні, Сардинія Італія

У місті Кальярі на італійському острові Сардинія 17 грудня 2016 року відкрили пам'ятник жертвам Голодомору в Україні 1932-1933 років. Це перший пам'ятник в Італії.

Монумент встановлено у центральному парку Монте Клара серед оливкових дерев. Автор монумента сардинський скульптор Армандо Лекко. Скульптура заввишки понад 2 метри і завширшки 65 сантиметрів виготовлена з жовтого трахіту, що, за задумом художника, символізує колір пшениці та уособлює п'ять жіночих фігур зі страждальницьким виразом обличчя, але властивою їм гідністю.

Пам'ятний знак «Жертвам голодомору»,
Православне кладовище Варшава Польща

Кращим пам'ятником замореним голодом українцям може стати визнання на світовому рівні людомору геноцидом українського народу.

На жаль, ми не можемо змінити минуле, але ми повинні пам'ятати про кожного, хто загинув страшною голодною смертю в 32-33 роках.

ПАМ'ЯТАЙМО

